

*Jurij Mamlejev krátce před svou smrtí (záběr z dokumentárního filmu Nekončící rozhovor. Mamlejev / **Непрекращаемый разговор. Мамлеев**/ 2016)*

Na články o Jeanu Parvulescovi a Južinském kroužku od „projektu Golovin“ navazujeme přetištěním letitého rozhovoru s Jurijem Mamlejevem (1931–2015).

Říkáte, že vaše prózy zobrazují realitu včetně jejích skrytých vrstev vymykajících se našemu vědomí nebo i hranicím tohoto světa. V ději se vedle obyčejné skutečnosti, tj. toho, co se mohlo přihodit v souladu s běžnou logikou života, popisují paradoxní, krajní situace, nezměrné propasti lidské duše, metafyzická, ezoterická úroveň našeho žití. Možná tento hlubinný realismus spíš než samy projevy nejrůznějších druhů zvrácenosti způsobuje, že proces osvojování vašich textů ruskou kulturní veřejností probíhá pomalu a jakoby neochotně...

Moskva je velmi mnohovorstevnatá. Vyskytuje se v ní mnoho kruhů a úrovní vědomí. Lidé, s kterými jsem se dříve stýkal, byli schopni hluboce postihnout určité jevy. Ale v oficiálním, sovětském chápání – slovo sovětský tu užívám ve smyslu mentality – ani profesionální kritikové nemohou nalézt klíč k výkladu mých próz. V soukromých rozhovorech říkají „líbí se mi to“ a podobně, ale jinak mlčí, aby bez klíče nevypadali bezmocně. Jednu z příčin této situace vysvětlil Gejdar Džemal, filosof, napůl Rus a napůl Peršan, jeden z největších metafyzických mozků v dnešní Moskvě, zabývající se také islámem. Napsal, že ta díla se vymykají humanismu. Ruská a obzvláště sovětská literatura vyrůstá z humanismu. Tendence opustit jeho hranice se obvykle nějak neutralizovaly. Jako příklad uvádí Džemal Čechova, který přichází s ubohým, směšným obrazem člověka, nebo ještě radikálnější přístup Fjodora

Sologuba.

Opuštění hranic humanismu ovšem neznamená něco antihumanistického, zaměřeného proti člověku. Například antická představa o člověku je nehumanistická. Člověk tu nepředstavuje příliš ušlechtilou bytost, je neskonale horší než bohové, ale vyvine-li určité úsilí, může se stát třeba hrdinou, polobohem, jako **Héraklés**. Je v něm skrytý hrdinský princip.

Křesťanský přístup k člověku samozřejmě také není humanistický. Církev učí, že v člověku spolupůsobí dvě síly, dobro a zlo, může z něj vzejít ďábel anebo se může podobat Bohu, zatímco humanismus říká, že člověk je ve své podstatě dobrý a dostane-li svobodu, bude-li ponechán sobě samému, bude dobro také konat. Tato představa pak vešla do americké ústavy. A nynější společnost, hlavně americká, ukazuje, že je to utopie, nesmysl. V Evropě humanistický mýtus pochopitelně už dávno úplně zkrachoval, vyšlo najevo, že je příliš naivní a primitivní.

Odkud berete zlo, které je ve vašich příbězích, výjevy mentálního i fyzického násilí, jež vychází z lidské touhy dotknout se Věčnosti?

Většina hrdinů žije v zajetí tmy, ale vůbec nejsou ztělesněním hříchu, zla, podsvětí. Jejich tragédie spočívá v tom, že překročili hranice zakázaného prostoru, hledají to, co Bůh smrtelníkům neodhalil, snaží se proniknout do černé zóny (existenciální díry, chcete-li) Velkého Neznámého, kam nelze ani nahlédnout. Ačkoliv jsou uzavřeni do skořápky jakýchsi monster, jde o něco jiného: za překročení hranice se musí platit! Kdo vydrží pohled Nekonečna? Právě ten je zbaven lidského rozumu, zdeformoval k nepoznání jejich zevnějšek, chování, duši. Víme, že člověk sám sebe nezná: „normální“ člověk je pouze část vlastního stínu, je jen zrakem svých zlověstných a nadějných možností. Věřím, že ve své podstatě se člověk jako archetyp, jako obraz, podobá Bohu, je krásný, ale v pozemských dějinách sám sebe zradil. Zapomněl na svou podstatu a proměnil se ve svůj opak.

Nejenže to odpovídá teorii o prvotním hříchu, ale analyzovali to Shakespeare, Swift, Gogol i Faulkner. I Goethe o sobě přece říká: Není hříchu, jehož bych nebyl schopen. Spisovatel jako badatel-pozorovatel světové duše, rozdělené do nesčíslných individualit, má nesporně právo vidět svět po svém, byť jakkoli divně a pochybně. Cítím se být spisovatelem a ne moralistou. Zobrazení zla v umění není ještě zlem. Spíš naopak. Protože zlo se halí do hávu dobra – jinak by totiž bylo příliš snadno rozpoznatelné.

Ve svém psaní vycházíte z ruské duchovní zkušenosti. Ovlivnila nějak vaše setkání s východními učenímí nebo váš pohled na vztah jedince k světu, ke kosmu?

Rusko znamenalo pro nás, tj. pro okruh lidí, s nimiž jsem se v Moskvě stýkal, prostředí, které vstřebávalo Západ i Východ a přitom zůstávalo samo sebou. Na Východě jsme nejednou nacházeli víc odpovědí na naše otázky – přitahovala nás hlavně Indie jako metafyzické centrum lidstva, odkud vyšly všechny hlavní doktríny. Zajímal nás samozřejmě také odlišný vztah k člověku, Bohu, nesmrtelnosti v tomto prostředí.

Problém oficiální sovětské výchovy, kterou jsme všichni prošli, nespočíval v tom, že byla komunistická, protože názory se mohou velmi rychle měnit, nýbrž v tom, že byla silně ateistická. A to člověka uvrhovalo do naprosté osamělosti před tváří Kosmu, před tváří nepoznatelného a neznámého. Neměli jsme žádnou oporu v náboženské výchově, v náboženství, které může hrát úlohu blaženého snu, jakéhosi uklidňujícího prostředku. Náboženství dává takové primitivní jistoty, že je Bůh, Dobro, něco zkrátka je, po smrti život pokračuje – tak se utváří obvyklý životní pocit. My jsme potřebovali poznat svět v jeho krutosti, v jeho šílenosti, poznat svou situaci vlastními silami. Odpovědi, které přicházely zvenčí, nás neuspokojovaly. Vznikaly nové, vlastní koncepce a to vše se dělo na živém materiálu – prostřednictvím literatury.

Své postavy nazýváte nočními obrazy vědomí, neobyčejnými lidmi v neobyčejných situacích. Jak vycházíte s těmi poutníky do Velikého neznáma, kteří kladou otázky, na něž obyčejný lidský rozum vůbec nemůže odpovědět, kteří jsou s to překročit hranice lidskosti?

Jako autor mám od svých hrdinů dokonalý odstup: jejich osud je otevřený, jejich život neskončil. Každý z nich (stejně jako každý z nás) musí své vztahy s věčností, s dobrem a zlem, vyřešit sám.

Zdroj: *Literární noviny* č. 32/1993 (12. srpen); otázky kladl Tomáš Glanc.

„Velká čtyřka“: zleva Dugin, Džemal, Golovin a Mamlejev

Kdo je Jurij Mamlejev?

Někdejší vůdce esoterického kroužku, který se nazýval „južinský“ podle moskevské ulice, ve které Jurij Mamlejev bydlel: v šedesátých letech se tu scházeli známí i neznámí lidé ze sovětské „neoficiální kultury“ (tj. kontrakultury, undergroundu). V občanském životě pracoval jako učitel matematiky, své texty a přednášky šířil samizdatem a na magnetofonových páscích. V roce 1974 dostal povolení vycestovat, odjel do USA, kde na vysokých školách učil ruský jazyk a literaturu, avšak příznivější podmínky našel v Paříži, kam se přestěhoval na počátku osmdesátých let. Tehdy mu také začaly vycházet první řádné knížky: *The Sky Above Hell* (Nebe nad peklem, 1980), *Изнанка Гогена* (Proměna Gogena, 1982), *Живая смерть* (Živá smrt, 1986), *Chatoune* (Šatuni, 1986) a *La Dernière Comédie* (Poslední veselohra, 1988).

Hned v devadesátém roce se Jurij Mamlejev vrátil zpět do vlasti, kde mu za poslední čtvrtstoletí žití vyšlo dalších asi dvacet titulů, většinou jde opět o romány a povídkové sbírky. Jsou mezi nimi však i naukové práce, z nichž zejména *Судьба бытия* (Osud bytí, 1997), autorův „příspěvek k otázce konce tisíciletí a cykličnosti dějin“, provází přísvit slávy základního díla ruského tradicionalismu („ze soumraku Západu vzejde eurasijské Impérium“).

V češtině z toho všeho doposavad knižně vyšla jen novela s poněkud japonsky znějícím názvem *Šatuni* (Argo 1998), což je prý ruské slovo pro „medvědy s poruchou zimního spánku v exaltovaně chorobném stavu bloudící po lesích“. Hlavní postavou je „metafyzický vrah“, figura typická i pro jiné Mamlejevovy prózy (*Der Mörder aus dem Nichts; Il killer metafisico*), neboli Typ odsekávající ze sebe všechno „lidské, příliš lidské“ – svou individualitu, představu o sobě samém, tedy ono „malé já“ zbraňující jakožto ryze lidské ústrojí uskutečnění „pravého Já“ jakožto božské složky duše. Nejde přitom ovšem o nějaké splnutí s veškerenstvím, nýbrž o potvrzení tohoto „svrchovaného Já“ coby samostatné entity-bytnosti ve stavu mimo život a smrt (k tomu konkrétněji viz např.: J. Evola, *Árijská nauka o boji a vítězství*, str. 27, představa daimóna“, slv. „běsa“). Na cestě za bezmeznem-absolutnem se tudíž překračují všechny lidské meze a způsoby, jakým to činí „šatuni“ čtenářem nutně otřese.

Zdejší recenzenti v citovém odmítnutí až pobouření psali o obludné, odpudivé, úděsné, kruté, krvavé, úchylné a duchaprázdňé knize (jistě, neboť „ducha“ si ztotožňují výhradně s „člověčinou“), což jsou přívlastky, které sám Jurij Mamlejev shrnuje slovem „grotesknost“. Ano, dílo – čili konání (jednání, „akce“) – těchto podivných tragikomických či bizarních adeptů „samoiniciace naslepo“, bez opory žijoucí vůdčí autority-průvodce, je groteskní natolik, že jeden z českých kritiků má dokonce za to, že je třeba se před těmito východními ohavnostmi „trochu bránit – není to náš typ“. V SSSR si naopak novelu, napsanou už někdy koncem šedesátých let, tamní podzemníci předčítali nahlas. Drobnou ukázkou z Mamlejevova „metafyzického realismu“ přineseme zítra.